

Annelerin 0-24 Aylık Çocuklarını Besleme Davranışları: Kırıkkale İli Örneği

Feeding Behaviors of Mothers Having 0-24 Months of Age Children: The Case of Kırıkkale Province

Serpil ÇELİK DURMUŞ¹, Melek CEYLAN², Medine CANDOĞAN³, Cansu ÖZTUNÇ⁴, Melike GÜNER⁵, İlkay DEMİR⁶, Hacer CANKALOĞLU⁷

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Kırıkkale İl sınırları içinde yaşayan 0-24 aylık çocukların anne sütü alma ve ek besinlere başlama durumunda annelerin davranışlarını belirlemektir.

Yöntem: Tanımlayıcı tipte olan bu çalışma, Kırıkkale İli merkez ve köylerinde yaşayan, 0-24 aylık çocuğu olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 200 anneye 36 soru ve 5 bölümden oluşan bir anket formu uygulanmıştır.

Bulgular: Annelerin %52'si kent merkezinde yaşamaktadır. Araştırmaya katılan annelerin %72.5'inin doğum sonrası ilk besin olarak bebeğine anne sütü verdiği, %57.5'inin çocuklarına ilk 6 ay anne sütü verdiği, annelerin %92.5'i anne sütü hakkında bilgi aldığı saptanmıştır. Annelerin %47.5'nin hemşire/ebelerden bilgi aldığı belirlenmiştir. Annelerin %36'sının 6 ay ve üzeri zamanda ek gıdaya başladığı saptanmıştır.

Sonuç: Sonuç olarak, annelerin yarısından fazlasının çocuklarına ilk altı ay sadece anne sütü verdiği, 6. aydan sonra ek gıdalara başladığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: : Anne sütü, Çocuk, Ek Gıda

ABSTRACT

Aim: The aim of this study was to investigate the behavior of mothers during the onset of breastfeeding and supplementation of 0-24 months of age children living in Kırıkkale province.

Method: In this descriptive study, a questionnaire consisting of 36 questions and 5 chapters was applied to 200 mothers who have 0-24 month-old children living in the center and villages of Kırıkkale Province.

Findings: Fifty two percent of mothers were living in the city. 72.5% of the mothers who participated in the study gave breast milk to their babies as the first food after delivery, 57.5% of mothers gave breast milk to their children in first 6 months, 92.5% of mothers received information about breast milk. 47.5% of the mothers received information from the nurses/midwives. 36% of the mothers started supplementary food at 6 months or longer.

Conclusion: As a result, it was found that more than half of the mothers gave only breast milk for the first 6 months, and they started to give supplementary food after 6th month.

Keywords: Breastfeed, Child, Supplemental feeding

GİRİŞ

Çağlar boyu tüm kültürlerde yenidoğanın beslenmesi için anne sütünün en sağlıklı yöntem olduğu kabul edilmektedir. Anne sütünün alımında emzirmenin, anne ve bebeğin fizyolojik ve emosyonel sağlığı üzerine sayısız faydası bulunmaktadır

1. Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

E-Posta: serpilcelik2010@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-0932-3346

2. Hemşire, Adnan Menderes Uygulama ve Araştırma Hastanesi
ORCID ID: 0000-0003-2175-6811

3. Hemşire, Kırıkkale Üniversitesi Hemşirelik Bölümü Mezunu
ORCID ID: 0000-0002-5733-1113

4. Hemşire, Kırıkkale Üniversitesi Hemşirelik Bölümü Mezunu
ORCID ID: 0000-0001-6857-2783

5. Hemşire, Kırıkkale Üniversitesi Hemşirelik Bölümü Mezunu
ORCID ID: 0000-0002-9534-0926

6. Hemşire, Özel Güven Hastanesi
ORCID ID: 0000-0002-9025-2409

6. Hemşire, Hacettepe Üniversitesi Hastanesi
ORCID ID: 0000-0002-3680-6247

Gönderim Tarihi:20.12.2018 - Kabul Tarihi: 16.01.2019

(1). Anne sütünün bebeği birçok hastalıktan (alt-üst solunum yolu hastalıkları, gastrointestinal sistem hastalıkları vb.) koruduğu bunun yanı sıra bağışıklık sistemini güçlendirerek egzama, astım gibi allerjik reaksiyonların ve obezite, diabetes mellitus gibi kronik hastalıkların görülme sıklığını azalttığı belirtilmektedir (2).

Dünya Sağlık Örgütü ve UNICEF bebeklerin doğumdan itibaren ilk 6 aya kadar sadece anne sütü ile beslenmesini, bundan sonra da ek besinlerle birlikte olmak koşuluyla en az iki yaşına kadar anne sütüyle beslenmesini önermektedirler (3,4). Ancak sadece anne sütüyle beslenme oranı dünyada %34.8-%38, gelişmekte olan ülkelerde %37, az gelişmiş ülkelerde %20'lere kadar düşerken ek gıdalarla besleme oranı ise artmakta ve %55-%80'lere yaklaşmaktadır (5,6). Ülkemizde ise 1991 yılından itibaren Sağlık Bakanlığı tarafından anne sütü ile beslenmenin özendirilmesi için em-

zirmenin başarılı ve yerleşik bir uygulama haline gelmesine yönelik Sağlıkta Dönüşüm Reformu kapsamında “Anne Sütünün Teşviki ve Bebek Dostu Hastaneler Programı” başlatılmıştır (7).

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ilk altı ay anne sütüyle beslenme konusundaki pek çok teşvik edici çalışmaya rağmen, en son 2013 yılında yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) verilerinde bebeklerin %57.9’unun yaşamın ilk 2 ayında sadece anne sütü ile beslendiği belirtilmektedir. Bu sıklık çocuğun yaşıyla birlikte hızla azalmakta, 4-5 aylık bebeklerde %9.5’e, 6-9 aylık bebeklerde ise %2.4’e kadar gerilemektedir. Aynı kaynağa göre ek besinlere erken başlama ve biberon ile beslemenin yaygın olduğu belirtilmektedir (8). Emzirme davranışının istenilen düzeye ulaşabilmesi için, annelere gebelik ve doğum sonrası dönemde emzirme konusunda bilgi verilmesi ve danışmanlık yapılması önem arz etmektedir (1,9). Annelerin emzirmeye karar vermelerinde ve sürdürmelerinde anahtar kişi olan ebe ve hemşirelerin emzirmeyi destekleme konusundaki görev ve sorumlulukları doğum öncesi dönemden başlayarak bebeğin emzirmeden kesileceği döneme kadar devam etmesi gerekmektedir (6).

Literatürde anne sütü alımı ve emzirmenin kısıtlı olmasının sebebi olarak kırsal bölgelerde; annenin düşük eğitim düzeyi, emzirme konusunda yeterince bilgilendirilmemesi, emzirmeye başlanırken annelere sağlık personeli tarafından destek olunmaması ya da yetersiz destek olunması, aile içi desteğin yetersizliği, ek gıdalara erken ya da geç başlanması, anne sütü ile beslemeye başlamadan önce ilk besin olarak su veya şekerli su verilmesi, biberon ve emzik kullanılması belirtilirken, kentte ise; annenin çalışıyor olması, çekirdek aile oluşumundaki artış, emzirmeye başlanırken annelere sağlık personeli tarafından yetersiz destek olunması, ek gıdalara erken ya da geç başlanması gibi faktörler gösterilmiştir (1,2,10,11,12). Bunun ışığında anne sütü ile beslenme süresini en az altı aya kadar uzatabilmek için toplumun bebek beslenmesi hakkındaki bilgi, tutum ve davranışlarını öğrenmek önem arz etmektedir. Bahsedilen nedenlerden dolayı bu çalışmada, anne sütü ve em-

zirmenin öneminin vurgulanması; 0-24 ay arası çocuğu olan annelerin emzirme konusundaki uygulamalarını ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma tanımlayıcı tipte yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Kırıkkale il sınırları içinde yaşayan 0-24 aylık çocukların anne sütü alma ve ek besinlere başlama durumunda annelerin davranışlarını incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Kırıkkale il sınırları içinde yaşayan 0-24 aylık çocuk sahibi anneler oluşturmuştur. Araştırma, 10 (4 merkez, 6 köy) farklı Aile Sağlığı Merkezi (ASM) işbirliğinde yürütülmüştür. Aile Sağlığı Merkezi aile hekimleri ve aile sağlığı elemanları ile görüşmeler yapılmıştır. 0-24 ay çocuğu olan annelerin adres bilgilerini paylaşmayı kabul eden sağlık merkezi yöneticilerinden adresler alınıp bu adreslere doğrudan araştırmacılar gitmiştir. Anneler ile yüz yüze görüşüp anketlerin doldurulması sağlanmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 200 anne araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Formu

Araştırmada kullanılan veri toplama formu, araştırmacılar tarafından literatür taranarak oluşturulmuştur. Form 36 soru ve 5 bölümden oluşmaktadır. Bölümler; annelerin sosyo demografik özellikleri, çocukların demografik özellikleri, çocuğun anne sütü alma durumu, çocuğun ek besinleri alma durumu, gebelik ve emzirme durumudur. Araştırmaya katılımda 0-24 aylık çocukların anneleri ile yüz yüze görüşülerek anket doldurulmuştur.

Çalışmada “sadece anne sütü ile beslenme” ve anne sütü ile beslenme” kelimelerinden bahsedilmiştir. Bunlardan “sadece anne sütü ile beslenme” bebeğin yalnızca anne sütü ile beslendiği vurgulanırken “anne sütü ile beslenme” sorusuyla ise anne sütü yanında ek besin aldıkları vurgulanmıştır.

Araştırmanın Uygulama Zamanı

Araştırmanın uygulama aşaması Kasım 2017-Mayıs 2018 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

Araştırmanın Etik İzni

Araştırmanın yapılabilmesi için Kırıkkale Halk Sağlığı Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Araştırmanın etik izni Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu'ndan 11197017-605.01-313 sayı ve 17/03/2017 tarihi ile alınmıştır. Ayrıca araştırmacılar anketleri uygulamadan önce annelerden sözel onam almıştır.

Araştırmaya dahil edilme kriterleri:

- 0-24 aylık çocukları olan anneler araştırmaya dahil edilmiştir.
- Annelerin -sorulara güvenilir cevap vermesi bakımından- daha önce herhangi bir ruh sağlığı bozukluğuna yönelik tanı almamış olması ve buna yönelik ilaç kullanmıyor olması,
- Annelerin soruları yanıtlayabilecek düzeyde konuşabiliyor olması,
- Çocukların daha önce herhangi bir hastalık tanısı almamış olması,

Araştırmanın sınırlılıkları:

- Araştırmanın gözleme dayalı yapılamamış olması,
- Çocukların düzenli ilaç kullanmıyor olmasıdır
- Araştırma, annelerin verdiği cevaplar ile sınırlıdır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler bilgisayarda SPSS 15 programında değerlendirilmiştir. Verilerin Frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma, Minimum, maximum değerlerine bakılmıştır. Ayrıca Ki kare analizi yapılmıştır. Güvenilirlik değeri $p \leq 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1 incelendiğinde, annelerin %52'si kent merkezinde yaşamaktadır. Annelerin %42.5'inin eğitim düzeyi lise, %87'sinin mesleği ev hanımı, %83'ünün aile tipi çekirdek aile, %38'inin ailesi 3 kişiden oluşmaktadır. %42.5'u tek çocuğa sahip, %33'ünün gelir durumu 2500 TL ve üstü gelire sahibi olduğu belirlenmiştir. Annelerin yaş ortalaması 28.05 ± 5.77 'dir.

Tablo 1: 0-24 Aylık Çocukların Annelerinin Demografik Verileri, Kırıkkale 2018

Değişkenler	Sayı (n)	Yüzde (%)	
Yerleşim Yeri	Kent	104	52.0
	Köy	96	48.0
	Toplam	200	100.0
Anne Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	6	3.0
	İlkokul	71	35.5
	Lise	85	42.5
	Üniversite	38	19.0
	Toplam	200	100.0
Annenin Mesleği	Ev Hanımı	174	87.0
	Çalışan	26	13.0
	Toplam	200	100.0
Sahip Olunan Çocuk Sayısı	1 Çocuk	85	42.5
	2 Çocuk	65	32.5
	3 Çocuk	50	25.0
	Toplam	200	100.0
Ailenin Sosyal Güvencesi	Sosyal Güvenlik Kurumu	189	94.5
	Kurum Yok	11	5.5
	Toplam	200	100.0
Aile Tipi	Çekirdek Aile	166	83.0
	Geniş Aile	34	17.0
	Toplam	200	100.0
Ailedeki Birey Sayısı	3 Kişi	76	38.0
	4 Kişi	57	28.5
	5 Kişi	43	21.5
	6 Kişi	24	12.0
	Toplam	200	100.0
Sahip Olunan Çocuk Sayısı	1 Çocuk	85	42.5
	2 Çocuk	65	32.5
	3 Çocuk	50	25.0
	Toplam	200	100.0
Ailenin Gelir Durumu	0-1300	15	7.5
	1301-2000	63	31.5
	2001-2500	56	28.0
	2501 ve üzeri	66	33.0
	Toplam	200	100.0
Anne Yaşı (ortalama±ss)	28.05 ±5.77		

Çocukların demografik verileri için tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya dahil edilen çocukların yaş aralığı en az 1 aylık en fazla 24 aylıktır. Çocukların mevcut ağırlığı en az 2700 gr en çok 19000 gr olarak tespit edilmiştir. Boylarına bakıldığında en kısa 48 cm en uzun boy ise 98 cm'dir. Çocukların doğum ağırlığı en az 1300 gr en çok ise 4500 gr olarak belirlenmiştir. Yeni doğan sarılığı geçiren çocukların sarılık sürelerine bakıldığında en çok 35 gün sürdüğü saptanmıştır.

Tablo 2: 0-24 Ay Çocukların Bazı Demografik Verileri, Kırıkkale 2018

Değişken	Ortalama±ss	Min.	Max.
Çocuk Yaş (ay)	12.25±8.29	1	24
Çocuğun Ağırlığı (gr)	8873±3518.3	2700	19000
Çocuğun Boyu (cm)	69.83±12.23	48	98
Çocuğun Doğum Ağırlığı (gr)	3148±563.9	1300	4500
Çocuğun Sarılık Süresi	4.13±7.92	.00	35

Tablo 3 incelendiğinde, çocukların %52.5'inin kız olduğu, %72.5'i doğum sonrası ilk besin olarak anne sütü almış, %57.5'i hala anne sütü almaya devam ettiğini ancak %42.5'unun ise ilk 6 ay içinde anne sütü almayı bıraktığı belirlenmiştir. Anne sütünün kesme nedeni araştırıldığında ise %24 ile bebeğin emmek istememesi belirtilmiştir. Annelerin %18.5'i bebeğini iki saatte bir emzirdiği belirlenmiştir. Çocukların %60'ının hastalığa yakalanmış en çok yakalandıkları hastalık tipi araştırıldığında ise %42.5 kabızlık olarak belirlenmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde, annelerin çocukları için ek gıdaya başlama zamanı öğrenilmek istendiğinde %36'sı 6 ay ve üzeri zamanda başladığını belirtmiştir. Annelerin % 14.5'i inek sütü, % 12.5'i de yoğurt ile ek gıdaya başlamıştır. Ek gıdaya başlayan annelere ek gıdaya başladıktan sonra en sık karşılaştıkları sorun sorulduğunda %70'i herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Anket uygulanan annelere bebekleri yemek yemediği zaman yaptıkları uygulamalar sorulduğunda %37.5'i yemek yeme sorununun olmadığını belirtmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, annelerin %92.5'i anne sütü hakkında bilgi almış anne sütü hakkında bilgi aldığı yer araştırıldığında %47.5 hemşire-ebe olarak bulunmuştur. Annelerin %78.5'i çocuklarının planlanan bir gebelik sonucu olduğunu söylemiştir. Yine annelerin % 65.5'i aile planlaması eğitimi almamıştır. Aile planlaması eğitimi alan annelerin ise %65.5'i eğitim bilgilerini aile tarafından edinmiştir. Annelerin % 37.5'i emzirme döneminde en çok tahıllı gıdalar tüketmektedir.

Tablo 3: 0-24 Ay Çocukların anne sütü alma durumu, Kırıkkale 2018

Değişken	Sayı	%	
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	105	52.5
	Erkek	95	47.5
	Toplam	200	100.0
Doğum Sonrası İlk Gıda	Anne Sütü	145	72.5
	Mama	55	27.5
	Toplam	200	100.0
Anne Sütü Kesme Zamanı	Hala alıyor	115	57.5
	6. Ay	85	42.5
	Toplam	200	100.0
Anne Sütü Kesme Nedeni	Hiç almadı	11	5.5
	Bebeğin Emmek İstememesi	48	24.0
	Anneden Kaynaklanan Sorunlar	32	16.0
	Süte Devam	109	54.5
Bebeği Emzirme Sıklığı	Her Ağladığında	82	41.0
	Saatte bir	25	12.5
	2 saatte bir	37	18.5
	2 saat ve üzeri	35	17.5
	Emzirmiyor	21	10.5
Toplam	200	100.0	
Çocukların Hastalığa Yakalanma Durumu	Evet	120	60.0
	Hayır	80	40.0
	Toplam	200	100.0
Çocukların En Çok Yakalandığı Hastalık Tipi	Solunum Yolu Hastalıkları	23	11.5
	Kabızlık	85	42.5
	İshal	11	5.5
	Yok	81	40.5
	Toplam	200	100.0

Tablo 4: 0-24 aylık çocukların ek gıda almaları ile ilgili bazı özellikler, Kırıkkale 2018

Değişken		Sayı	%
Ek Gıdaya Başlama Zamanı	Hiç Vermedim	40	20.0
	1-3 Ay	21	10.5
	4-6 Ay	67	33.5
	6 Ay ve üzeri	72	36.0
	Toplam	200	100
Hangi Ek Besinle Başlama	İnek Sütü	29	14.5
	Su ve Ekmek İçi	24	12.0
	Taze Meyve Suyu	17	8.5
	Hazır Meyve Suyu	7	3.5
	Çay Bisküvi	8	4.0
	Pirinç Unlu Muhallebi	9	4.5
	Sebze Püresi	9	4.5
	Hazır Bebek Mamaları	11	5.5
	Meyve Püresi	19	9.5
	Yoğurt	25	12.5
	Çorba	4	2.0
	Ek Gıdaya Başlamadım	38	19.0
	Toplam	200	100
Ek Gıda Verirken Sorun Yaşama Durumu	Herhangi Bir Sorun Olmadı	140	70.0
	Kabızlık	28	14.0
	İshal	12	6.0
	Gaz Sancısı	13	6.5
	Kusma	7	3.5
	Toplam	200	100
Yemek Yemediğinde Yapılan Uygulama	Yemek Yeme Sorunu Yok	75	37.5
	Zorla Yediririm	25	12.5
	Hiç Uğraşmam Bırakırım	28	14.0
	Oyun Oynatarak Yediririm	36	18.0
	Ara Verip Tekrar Yediririm	36	18.0
	Toplam	200	100.0

Tablo 5: 0-24 aylık çocukların annelerinin bebeklerini emzirmeleri ile ilgili bazı özellikler, Kırıkkale 2018

Değişken		Sayı	%
Anne Sütü Hakkında Bilgi Alma Durumu	Bilgi Aldım	185	92.5
	Bilgi Almadım	15	7.5
	Toplam	200	100
Bilgi Aldığı Yer	Doktor	46	23.0
	Hemşire-Ebe	95	47.5
	Basın Yayın	10	5.0
	Aile	49	24.5
	Toplam	200	100
Annenin Emzirirken Tükettiği Besin Türü	Tahıllı	75	37.5
	Sütlü	47	23.5
	Şekerli	36	18.0
	Yeşil Sebzeler	16	8.0
	Diğer	26	13.0
Toplam	200	100	
Eğitimi Kimden Aldığı	Doktor	22	11.0
	Hemşire	47	23.5
	Aile	131	65.5
	Toplam	200	100

Tablo 6 incelediğinde; anne sütü kesme zamanı, kent merkezinde yaşayan annelerin %50.0'ı hala anne sütü verdiği, köyde yaşayan annelerin ise %65.6'sı hala anne sütü verdiği belirlenmiştir. Anne sütü bilgi alma durumu incelendiğinde kentte yaşayan annelerin %87.5'i anne sütü ile ilgili bilgi almış, köydeki annelerin ise %97.9'u anne sütü hakkında bilgi almıştır. Annelerin bebeği emzirme süreleri incelendiğinde kentteki annelerin %32.7'sinin her ağladığında emzirdiği belirlenmiş köydeki annelerin ise % 50'sinin her ağladığında emzirdiği belirlenmiştir ($p \leq .05$).

Tablo 6: Kent merkezi ve köyde yaşama durumuna göre anne sütü ile beslenme konusundaki bazı değişkenlerin durumu, Kırıkkale 2018

Değişken		Kent		Köy		p	X ²
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Anne Sütü Kesme Zamanı	Hala Veriyor	52	50.0	63	65.6	.026	4.987
	0-6 Ay	52	50.0	33	34.4		
Anne Sütü Bilgi Alma Durumu	Bilgi Aldım	91	87.5	94	97.9	.005	7.808
	Bilgi Almadım	13	12.5	2	2.1		
Bebeği Emzirme Süresi	Her Ağladığında	34	32.7	48	50.0	.003	16.160
	Saatte bir	21	20.2	4	4.2		
	2 saatte bir	16	15.4	21	21.9		
	2 saat ve üzeri	21	20.2	14	14.6		
	Emzirmiyor	12	11.5	9	9.4		

X²: Ki-kare analizi

TARTIŞMA

Anne sütü, ilk altı ayda bebeklere gereksinimleri olan tüm besin öğelerini tek başına sağlayabilen en değerli besindir. İlk saatlerden itibaren bebeğin uygun koşullarda ve doğru teknikle emzirilmesi anne sütü ile bebeğin beslenebilmesi için en önemli koşuldur (14).

Bu araştırmada, Kırıkkale il sınırları içinde yaşayan 0 -24 aylık çocukların anne sütü alma ve ek besinlere başlama durumunda annelerin davranışlarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda kent merkezi ve köyde yaşayan 200 anneye ulaşılmış ve veriler annelerin onamı doğrultusunda toplanmıştır.

Bu araştırmanın verilerine göre; annelerin %52'si kentte yaşamaktadır. Annelerin %42.5'inin eğitim düzeyi lise, %87'sinin mesleği ev hanımı, %83'ünün aile tipi çekirdek aile, %38'inin ailesi 3 kişiden oluşmaktadır. %42.5'u tek çocuğa sahip, %33'ünün gelir durumu 2500 TL ve üstü gelire sahip, %52.5'unun çoğunun cinsiyeti kızdır. Araştırmaya katılan annelerin yaş ortalaması 28.05 ± 5.77 'dir. Araştırmada bebeklerin yaş aralığı en az 1 aylık, en fazla 24 aylıktır. Çocukların mevcut ağırlığı en az 2700 gr en çok 19000 gr çıkmıştır. Boylarına bakıldığında en kısa 48 cm en uzun boy ise 98 cm'dir. Bebeklerin doğum ağırlığı en az 1300 gr en çok ise 4500 gr olarak belirlenmiştir.

Çocukları iki yaşına kadar emzirmek ve ilk 6 ay sadece anne sütü vermek kadar, doğum sonrasında mümkün olan en kısa sürede emzirmeye başlamak da bir o kadar önemlidir. Bebeği doğumdan sonraki ilk 1 saat içinde (hatta doğum salonunda) emzirmek bebekte hipotermiyi engellediği, metabolik adaptasyonu hızlandırdığı, bebeğin ağlama süresini kısalttığı ve emzirme başarısını arttırdığı belirtilmektedir (15). Bu çalışmada ilk bir saat içinde emzirilen bebek yüzdesi 72.5'dir. Bu yüzde TNSA 2013'te %49.9 (TNSA, 2013), Eker ve Yurdakul (2006)'nın çalışmasında %69.6, Kayseri'de Gün ve ark. (2009)'nın yaptığı çalışmada %80.5, Yıldız ve ark. (2008)'nin çalışmasında %76.0, Bolat ve ark. (2011)'nin çalışmasında %56.9, Yetim ve ark. (2015)'nin çalışmasında

%70.4 bulunmuştur (8,16,17,18,19,20). Bu çalışmada ve farklı illerde yapılan çalışmalarda ilk bir saat içinde emzirmeye başlama yüzdeleri TNSA 2013'e göre fazladır. Bununla birlikte bu çalışmada ilk altı ay sadece anne sütü verilen çocuk yüzdesi 57.5'tir. Bu rakam TNSA 2013'te %30.1, Kondolot ve arkadaşları (2008)'nin yaptıkları çalışmada %61.9, Bolat ve arkadaşları (2011)'nin İstanbul'da yaptıkları çalışmada %52.8 bulunmuştur (8,19,21). Bu çalışmanın sonucu Türkiye ortalamasından yüksek ancak diğer çalışmalarla uyumlu bulunmuştur. Dolayısıyla toplumun bu konuda hala geliştirilmeye ihtiyacı vardır. Çocuklara ilk 6 ay sadece anne sütünün verilmesi (su dahil hiçbir gıda verilmemesi) büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, annelerin %42.5'inin ilk 6 ay içinde anne sütünü kestiği belirlenmiştir. Anne sütünü vermeyi kesenlerin kesme nedeni araştırıldığında ise annelerin %24'ü bebeğini emmek istemediği için süttten kestiğini belirtmiştir. Kaya ve Pirinçci'nin (2009) araştırmasında bebeğin emmek istememesi %27.5 olarak bulunmuştur (22). Bu bulgu Kırıkkale'de yapılmış olan bu araştırma bulguları ile benzerdir. Ülkemizde Sağlık Bakanlığı, çocuklara ek gıda başlansa bile 2 yaşına kadar ek gıda ile birlikte anne sütü verilmesine devam edilmesini önermektedir (23).

Dünya Sağlık Örgütü'nün önerisi ile ek besinlere başlama zamanı 6. aydır. İlk verilecek besinler, kolay sindirilebilir özellikleri ve besleyici değerleri nedeniyle sebze püresi, yoğurt, pirinç muhallebisi ve meyve püresi olarak sıralanabilir (24). Bu çalışmada ek gıdaya başlama zamanı 6 ay ve üzeri sıklığı %36'dır. Verilen ek besinler ise; inek sütü %14.5, yoğurt %12.5, su ve ekmek içi, %12, taze meyve suyu %8.5, hazır meyve suyu %3.5, çay bisküvi %4, pirinç unlu muhallebi %4.5, sebze püresi %4.5, hazır bebek mamaları %5.5, meyve püresi %9.5, çorba %2 olarak bulunmuştur. Beşbenli ve arkadaşlarının (2013) yaptığı araştırmada ek besine geçişte annelerin %42.2'si 4. aydan önce başladığını belirtirken %52.8'inin 4-6 aylar arasında ve %7'sinin 6. aydan sonra ek besine geçtiği saptanmıştır (25). Bodur ve arkadaşlarının (2002) yaptığı çalışmada annelerin ek

gıdaya 4.aydan önce başlama sıklığı %68 olarak bulunmuştur. Çalık ve arkadaşları (2017)'nin çalışmasına göre annelerin %52.6'sının 5. ayda ek gıdaya başladığı saptanmıştır (12,26). Yücecan ve arkadaşlarının (1994) çalışmasında ilk verilen ek besini %21.9 sıklığında meyve suyu, %19.7 sıklığında hazır mamalar, %17.7 inek sütü, %13.4 muhallebi, %9.5 sıklığında yoğurt oluşturmuştur (27).

Bu çalışmada, ek gıdaya başlayan annelere ek gıdaya başladıktan sonra en sık karşılaştıkları sorun sorulduğunda %70'i herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Sorun yaşayanların da %14 ile kabızlık, %6 ile ishal olduğu belirlenmiştir. Sivri'nin (2014) yaptığı çalışmada ishal %7.5 kabızlık %32.8 ve sorun yaşamama durumu %59.7'dir (28). Bu sonuç bizim çalışmamızın sonucu ile uyumlu olduğu saptanmıştır. Yaşanan sorunun ek gıda seçiminin bebeğin ayına uygun olmadığı için geliştiği sonucunu düşündürmektedir.

Bu çalışmada, annelerin %92.5'inin anne sütü hakkında bilgi aldığı belirlenmiştir. Kentte yaşayan annelerin %87.5'i anne sütü ile ilgili bilgi aldığı, köydeki annelerin ise %97.9'u anne sütü hakkında bilgi aldığı saptanmıştır. Sabbağ (2013)'in çalışmasına göre şehir de yaşayan anneler köye göre daha fazla beslenme bilgisine sahip olduğu; bilgiyi hemşire ve ebelerden aldıklarını; şehirdeki anneler anne sütü ile ilgili bilgiyi basın-yayından; köydekiler ise ailelerinden aldıklarını ifade etmişlerdir (14). Bu çalışmada anne sütü hakkında bilgi aldığını söyleyen annelerin bilgi aldığı kaynak incelendiğinde, %47.5 hemşire-ebeden, %24.5'i aileden bilgi aldığı saptanmıştır. Koç ve Tezcan (2005)'nin yapmış olduğu çalışmada %61'inin sağlık personelinden bilgi aldığı belirtilmiştir (29). Ülkemizdeki sağlık uygulamalarına bakıldığında emzirme ile ilgili bilgilerin gebelikte değil, bebek doğduktan sonra doğum sonrasında, bebek hemşiresi tarafından verildiği görülmektedir. Bununla birlikte ülkemizde gerçekleştirilen doğumların çoğunluğu hastanelerde gerçekleştirildiği varsayıldığında emzirme ve anne sütü eğitimlerinin doğum sonrası dönemde hemşire ve ebeler tarafından verildiği söylenebilir.

Anne sütü ilk altı ay çocuğun tüm gereksinimlerini karşılar, her zaman taze ve temizdir. Bu çalışmada, anne sütü kesme zamanına bakıldığında kentteki annelerin %59.8'i 6 ay üstü bebeklerine hala anne sütü verdiği, köydeki annelerin ise %55.2'si hala anne sütü verdiği belirlenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü, çocukların ilk 6 ay sadece anne sütü alması gerektiğini sonrasında 24. aya kadar olan dönemde de anne sütü almasının ileri yaşam dönemlerinde sağlığını etkilediğini vurgulamaktadır (30).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmaya göre, ilk 6 ay sadece anne sütüyle beslenme ortalamasının üstünde sağlanmaktadır. Köyde ve kentte, ilk bir saat içinde bebeklerin çoğunluğu sadece anne sütü almaktadır. İlk altı ay bebeklerin yarıdan fazlası sadece anne sütü ile beslenmektedir. Annelerin çocukları için ek gıdaya başlama zamanı 6 ay ve üzeri zamanda başladığı, ek gıda olarak en fazla yoğurt, su ve ekmeğin verildiği ayrıca ek gıdaya başladıktan sonra karşılaşılan sorunlar arasında ishal ve kabızlık olduğu saptanmıştır. Annelerin anne sütü ile ilgili bilgi alma durumu hem kentte hem de köyde yüksektir ve bu bilgiyi ebe-hemşirelerden aldıkları saptanmıştır. Ayrıca köyde yaşayan annelerin kentte yaşayan annelere göre anne sütünü daha uzun süre bebeklerine verdikleri belirlenmiştir.

Elde edilen bu sonuçlar ışığında;

- ✓ Sağlık hizmeti sunan ebe ve hemşireler; emzirmenin erken dönemde başlaması ve sürdürülebilmesi için, gebelik döneminin başından itibaren anneyi bütünsel olarak değerlendirmeli ve geleneksel uygulamaları öğrenilmeli, anneleri emzirme, anne sütünün önemi, bebek bakımı konularında eğitmeli ve desteklemeli,
- ✓ Ek gıdaya başlama zamanı ve ilk verilmesi uygun olan ek gıdalar hakkında anne bilgilendirilmeli
- ✓ Yeterli bilgilendirme için Sağlık Bakanlığı'nın medyayı uygun şekilde kullanması önerilmektedir.
- ✓ Ayrıca çocuk sağlığı izlemlerinde sağlıklı beslenme kuralları konusunda tüm aile bireyleri bilgilendirilmelidir.

TEŞEKKÜR

Araştırmanın uygulama aşamasında yardımcı olan Kırıkkale İli Halk Sağlığı Müdürlüğü'ne, Kırıkkale ili, ilçe ve köylerinde buluna Aile Sağlığı Merkezi yönetici ve çalışanlarına, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü son sınıf öğrencilerine teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Koç, G., Erenle, AŞ. ve Eroğlu, K. Üniversite Son Sınıf Hemşirelik Öğrencilerinin Eğitimleri Süresince Emzirme Konusunda Edindikleri Bilgi ve Deneyimler, *HUHEM-FAD-JOHUFON*, 2018, 5(2), 138-151
2. Irmak, N. Anne sütünün önemi ve ilk 6 ay sadece anne sütü vermeyi etkileyen unsurlar, *The Journal of Turkish Family Physician*, 2016, 07 (2): 27-31
3. UNICEF (2016). *From The First Hour of Life. Making The Case For Improved Infant and Young Child Feeding Every Where.* <https://data.unicef.org/wp.../From-the-first-hour-of-life.pdf>. Erişim tarihi. 02.02.2017.
4. WHO Breast feeding.(2016).[www.who.int/topics/breast-feeding/e n](http://www.who.int/topics/breast-feeding/e-n). Erişim tarihi. 02.02.2017.
5. World Health Organization. *Global data bank on infant and young child feeding*, s.3-37, Geneva (2009).
6. Dinç, A., Dombaz, İ. ve Dinç, D. 6-18 Ay Arası Bebeği Olan Annelerin Emzirme Ve Anne Sütüne İlişkin Geleneksel Uygulamaları, *Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2015, 4(3): 125-130
7. Anne Sütünün Teşviki ve Bebek Dostu Sağlık Kuruluşları Programı, web: <https://dosyaism.saglik.gov.tr/Eklen-ti/11204,838anne-sutunun-tesviki-ve-bebek-dostudoc.doc?0>, erişim tarihi: 14.11.2018
8. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) (2013), Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye
9. Duman N. Home care after postpartum early discharge. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 2009; 8(1):73-82
10. Cangöl, E., ve Şahin, NH. Emzirmeyi Etkileyen Faktörler ve Emzirme Danışmanlığı, *Zeynep Kamil Tıp Bülteni* 2014;45:100-5
11. Victora CG, Bahl R, Barros AJ, França G V, Horton S, Krusevec J, Group TLBS. Breastfeeding in the 21st Century: Epidemiology, Mechanisms, And life long effect. *The Lancet*, 2016, 387(10017), 475-490
12. Çalık, YK., Çetin, FC., ve Erkaya, R. Annelerin Emzirme Konusunda Uygulamaları ve Etkileyen Faktörler, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2017, 6(3): 80-91

13. Türkiye İstatistik Kurumu, web: www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1590, Erişim: 06.08.2018
14. Sabbağ, Ç. Kent ve kırsalda annelerin 0-24 aylık çocukları besleme davranışları. *International Journal of Human Sciences*. 2013, (10)1, 279-292
15. Moore ER, Anderson GC, Bergman N. Early skin-to-skin contact for mothers and their healthy newborn infants. *Cochrane Database Syst Rev*, 2007;18:CD003519
16. Eker A, Yurdakul M. Annelerin bebek beslenmesi ve emzirmeye ilişkin bilgi ve uygulamaları. *STED*, 2006;15:158-163.
17. Gün İ, Yılmaz M, Şahin H ve ark. Kayseri Melikgazi Eğitim ve Araştırma Bölgesi'nde 0-36 aylık çocuklarda anne sütü alma durumu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2009; 52: 176-182.
18. Yıldız A, Baran E, Akdur R, Ocaktan E, Kanyılmaz O. Bir Sağlık Ocağı Bölgesinde 0-11 Aylık Bebekleri Olan Annelerin Emzirme Durumları ve Etkileyen Faktörler. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 2008, 61(2).
19. Bolat F, Uslu S, Bolat G ve ark. İlk Altı Ayda Anne Sütü ile Beslenmeye Etki Eden Faktörler. *Çocuk Dergisi* 2011; 11(1):5-13.
20. Yetim A, Yetim Ç, Devocioğlu E. Iğdır'da Annelerin Süt Çocuğu Beslenmesi Konusundaki Bilgi ve Davranışları. *J Curr Pediatr*, 2015;13:7-12.
21. Kondolot M, Yalçın S.S, Yurdakök K. Sadece anne sütü alım durumuna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2009; 52: 122-127.
22. Kaya D, Prinçci E. 0-24 Aylık Çocuğu Olan Annelerin Anne Sütü ve Emzirme ile İlgili Bilgi ve Uygulamalar. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 2009; 8(6): 479-484
23. Anne Sütünün Faydaları, Web: <https://dosyaism.saglik.gov.tr/Eklen-ti/9287,brosur-anne-sutunun-faydaları-pdf.pdf?0>, Erişim: 13.01.2019
24. Devocioğlu, E. ve Gökçay, G. Tamamlayıcı Beslenme, *Çocuk Dergisi*, 2012, 12(4):159-163
25. Beşbenli K, Aygen B, İncioğlu A, Çetinkaya F. İstanbul'da Üç Farklı Sosyoekonomik Grupta Yer Alan Annelerin Emzirme ve Bebek Beslenmesi Konusundaki Bilgi ve Davranışları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2013; 56: 76-81
26. Bodur S, Yıldız H, Mermer M, Oran B. Konya İl Merkezinde Annelerin Çalışma Durumuna Göre Emzirme Süresi ve Ek Gıda İle İlgili Tutumu. *Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2002; 18: 97-101
27. Yücecan S, Pekcan G, Açık S, Akal E, Samur G, Rakıcıoğlu N. İstanbul, Muğla, Tokat ve Yozgat illerindeki ebelerin beslenme konusundaki bilgi düzeylerinin ve eğitim programının etkinliğinin belirlenmesi. *Beslenme ve Diyet Dergisi*

1994; 23: 24754.

28.Sivri B. 0-6 Aylık Bebeği Olan Annelerin Katı Gıdaya Geçiş Süreci ve Emzirmeye İlişkin Bilgi ve Uygulamaları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2014; 5(1): 59-65

29.Koç. Gl. ve Tezcan, S. Gebelerin Emzirmeye İlişkin Tu-

tumları ve Emzirme Tutumunu Etkileyen Bazı Faktörler, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*,2005, 122, 1-13

30.American Academy of Pediatrics Section on Breastfeeding. Breastfeeding and the use of human milk. *Pediatrics* 2012;129:e827- 41.